

یوسف زین‌العابدین^۱

تروریسم: چالش ژئوپلیتیکی نوین در جهان

چکیده

تروریسم پدیده‌ای است که اکنون بسیار به آن پرداخته می‌شود؛ اما، همچنان، به کم‌ترین شناسایی از آن اکتفا شده است. مقاله حاضر، به بررسی تروریسم، به عنوان چالش ژئوپلیتیکی نوین در جهان می‌پردازد با این سؤال که ریشه اصلی تروریسم در جهان چیست و چه عاملی موجب تحول آن شده است؟ در این راستا، فرض بر این است که هیچ کشوری از تهدید تروریستی در امان نبوده و پیش‌بینی آن برای کشورها ممکن نمی‌باشد. از این رو، در مقاله حاضر، ابتدا خاستگاه و رشد تروریسم را توضیح داده و سپس به تعریف و گونه‌شناسی جدید آن پرداخته خواهد شد.

هدف از مقاله حاضر، ارائه تصویر کلی از مفهوم نوین تروریسم و چشم‌انداز ژئوپلیتیکی آن در جهان و بررسی اقدامات سازمان ملل در مبارزه با تروریسم در دو بخش مجمع عمومی و شورای امنیت می‌باشد.

واژگان کلیدی

تروریسم، سازمان ملل، ژئوپلیتیک، دولت‌ها، یازده سپتامبر، مجمع عمومی، شورای امنیت.

مقدمه

پس از پایان جنگ سرد، پندارهای متفاوتی در جغرافیای سیاسی به وجود آمد. از نظر گروهی، فروپاشی ابرقدرت شوروی، ظهور یک نظام بین‌الملل تک‌قطبی در جهان است. از نظر گروهی دیگر، پایان جنگ سرد موجب ظهور فضای سیاسی جدیدی شده که تحت سلطه پرسش‌های ژئواکونومیک و مسائل آن قرار دارد و بالاخره، گروهی دیگر معتقدند که جهان دیگر مثل گذشته تحت تأثیر مناقشات سرزمینی میان قطب‌های در حال مسابقه نیست بلکه متأثر از مسائل فراملیتی جدید مثل گسترش سلاح‌های هسته‌ای، برخورد تمدن‌ها و به‌خصوص تروریسم است.

البته، تروریسم پدیده تازه‌ای نیست؛ بلکه، تاکتیکی است که قرن‌ها، ضعیفان برای ترساندن قوی‌ترها و اقویا برای ترساندن ضعیفا از آن بهره‌جسته‌اند. تاریخ آکنده از اقدامات تروریستی است که جان بی‌گناهان بی‌شماری را گرفته یا زندگی آنها را به خطر انداخته است. امروزه، تروریسم هر روز شیوع بیشتری می‌یابد و در حال تبدیل شدن به نفوذی مسلط در ژئوپلیتیک ملت‌ها و دولت‌ها است و بر شیوه هدایت سیاست خارجی دولت‌ها و چگونگی کسب و کار شرکت‌های تجاری تأثیر می‌گذارد. آنچه تروریسم دوران معاصر را از دوران گذشته متمایز می‌سازد این است که، امروزه تروریسم از تهدیدی ملی به تهدیدی بین‌المللی تبدیل شده و در عصر جهانی شدن و فناوری‌های پیشرفته، دیگر اقدامات تروریستی، محصور در مرزهای ملی یا منطقه‌ای نمی‌ماند.

امروزه، جامعه جهانی تروریسم را به‌طور کامل محکوم کرده است. سازمان ملل متحد قطعنامه‌های بسیاری در محکومیت تروریسم، افراد و یا دولت‌های حامی تروریست صادر کرده است. برخی از دولت‌های بزرگ نظیر ایالات متحده آمریکا، روسیه، فرانسه، انگلیس، آلمان و حتی اسرائیل تروریسم را محکوم، و بعضی دولت‌ها و سازمان‌ها را به عنوان تروریست تحریم کرده‌اند؛ درحالی‌که، بیشتر آنها خود مرتکب اعمال تروریستی می‌باشند. چنانچه، بعد از واقعه یازدهم سپتامبر، آمریکا در برنامه از قبل طراحی شده، شروع به

بهره‌برداری‌های مناسب سیاسی و نظامی در افغانستان، آسیای مرکزی و خاورمیانه به‌بهبان به مبارزه قاطع و همه‌جانبه جهانی با تروریسم اسلامی کرده بود، ولی، در واقع، هدف اصلی آن، چیزی جز توسعه نفوذ و قدرت خود در مناطق یادشده نبود.

خاستگاه و رشد

واژه ترور از ریشه لاتین *Ters* به معنی ترساندن و ترس و وحشت است. (Webster's Dictionary). اگر ترور به این مفهوم در نظر گرفته شود، می‌توان آن را پدیده‌ای همزاد بشر دانست، آن‌گونه که قایبل بر هابیل روا می‌داشت. اما، ترور به مفهوم معاصر آن، از قرن شانزدهم میلادی و با پیدایش دولت ملی در اروپا ظاهر شد و با انقلاب فرانسه رواج بیش‌تری یافت. در دوره‌ای از انقلاب فرانسه، ژاکوبین‌ها^۱ در مجلس، حکومت چند ساله‌ای برپا نمودند که این دوره به دوره ترور معروف گردید. ژاکوبین‌ها، سعی داشتند با حذف فیزیکی و ایجاد رعب و وحشت در جبهه مخالفان از انسجام و تشکل آنها جلوگیری نمایند. از این پس، تروریست‌ها، توسط دولت‌ها، مخالفان را در دیگر کشورها هم، تعقیب نمودند و لذا تروریسم جهانی شکل گرفت که بسیاری از دولت‌ها روی آن سرمایه‌گذاری نمودند. بنابراین، این پدیده شوم را دولت‌ها خودشان، هدایت و تأمین مالی می‌کردند. علاوه بر این، ترور در موارد دیگری نظیر ترور شخصیت یا ترور روانی نیز به کار می‌رود که معنای آن هدف قرار دادن روح و شخصیت افراد، تخریب اعتبار و از بین بردن آبرو و حیثیت انسان‌ها از طریق دروغ‌پراکنی، شایعه‌سازی، تهمت، افترا و نظایر آن است (واعظی، ۱۳۸۳: ۱۲).

بالاخره، حوادث یازده سپتامبر، دوره جدیدی را در جغرافیای سیاسی جهان آغاز کرد که معمولاً از آن با عنوان عصر ترور یاد می‌شود (www. September 11 news.com). این حوادث نشان داد که پدیده تروریسم ابعاد جهانی یافته و از شکل و سطح داخلی، محلی و

۱. Jacobins: گروه رادیکال افراطی در زمان انقلاب فرانسه در سال‌های ۱۷۹۴-۱۷۹۶ که از روسپیر حمایت می‌کردند.

منطقه‌ای فراتر رفته است و مهار آن جز با همفکری و همکاری دسته‌جمعی دولت‌ها و ملت‌ها و در قالب کنوانسیون‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و بین‌المللی و در چارچوب سازمان ملل متحد و سایر ساز و کارهای مشروع میسر نمی‌باشد. اما، بزرگ‌ترین مانع این همکاری حیاتی رفتار یک‌جانبه و هژمونیک ایالات متحده است. زیرا آمریکا به اشغال افغانستان و عراق و تسلط بر انرژی جهان علاقمندتر از مبارزه و آزمایش بردن تروریسم می‌باشد. بدیهی است که با ادامه این‌گونه اقدامات تنها اهداف آمریکا محقق می‌گردد و نه اهداف بشریت.

تعریف، گونه‌شناسی و اقدامات سازمان ملل

۱. تعریف

توان سازمان ملل متحد در توسعه راهبردی جامع با ناتوانی دولت‌های عضو در تفاهم بر سر یک کنوانسیون ضد تروریستی مانع تعریفی از تروریسم شده است. زیرا، معمولاً، تکاپو جهت تعریفی مورد توافق با دو مسأله روبروست. اول اینکه، هر تعریفی، باید ناظر بر استفاده کشورها از نیروهای مسلح علیه غیرنظامیان باشد و دوم اینکه، مردم تحت اشغال خارجی، حق مقاومت دارند و تعریفی از تروریسم نباید این حق را مخدوش کند. حق مقاومت از سوی عده‌ای با مخالفت روبرو شده است؛ ولی، نکته قابل توجه این است که هیچ عذری در حقیقت اشغال وجود ندارد که هدف قرار دادن و کشتار غیرنظامیان را توجیه کند.

تعریف تروریسم باید از مؤلفه‌های زیر تشکیل شده باشد:

الف) توسل به زور هر کشور علیه غیرنظامیان توسط کنوانسیون‌های ژنو و دیگر اسناد یک جنایت جنگی توسط اشخاص مربوط یا یک جنایت علیه بشریت را تشکیل می‌دهد.

ب) اقدامات مقرر در ۱۲ کنوانسیون ضد تروریسم، اقدامات تروریستی قلمداد شده که توسط کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های ژنو منع شده است.

ج) طبق تعاریف مندرج در کنوانسیون بین‌المللی ۱۹۹۹ و قطعنامه ۱۵۶۶ شورای امنیت مورخ ۲۰۰۴، تأمین مالی تروریسم ممنوع می‌باشد.

د) توصیف تروریسم به عنوان هر عملی که با قصد کشتن یا ایراد صدمه جسمانی به غیرنظامیان انجام گیرد در شرایطی که هدف از انجام چنین اقدامی، ارعاب یک جمعیت یا وادارکردن یک دولت یا یک سازمان بین‌المللی در فعل یا خودداری از انجام هر فعلی است (UN, 2005: 37-41).

۲. گونه‌شناسی

از حیث هدف، تروریسم به دو دسته تقسیم می‌شود:

۱. تروریسم قومی: این دسته در تلاش برای کسب هویت ملی یا قومی علیه یک دولت است که به نقطه جغرافیایی خاصی محدود می‌شود و شاید بتوان از طریق تساهل فرهنگی این نوع تروریسم را از بین برد.
۲. تروریسم ایدئولوژیک: این دسته خواهان تغییر نظم یک جامعه براساس باورهای خود می‌باشند و اهداف درازمدتی دارند و حتی با استفاده از زور و خشونت نیز از بین نمی‌رود (حجت‌زاده، ۱۳۸۴: ۳۹).

تروریسم از حیث جغرافیای سیاسی نیز به چهار دسته تقسیم می‌شود:

۱. تروریسم محلی^۱، که در آن تروریست‌ها در داخل کشور خود علیه دولت عمل می‌کنند؛
۲. تروریسم دولتی^۲، که در آن دولت‌ها با توسل به رعب و وحشت، شهروندان خود را می‌کشند؛
۳. تروریسم بین‌المللی^۳، که در آن گروه‌ها با پشتیبانی دولت‌ها دست به ترور می‌زنند؛
۴. تروریسم فراملی^۴، که طی آن تروریست‌ها از ملیت‌های مختلفی در سطح جهانی عمل می‌کنند.

1. Local Terrorism

2. State Terrorism

3. International Terrorism

4. Transnational Terrorism

تروریسم معاصر، محدود به گستره کشور، محل، منطقه یا قاره خاصی نیست، بلکه به صورت فراملی و فرامنطقه‌ای عمل می‌کند.

علاوه بر تقسیمات بالا، جانانان وایت^۱، در کتاب خود، مقدمه‌ای بر تروریسم، قائل به وجود پنج گونه متمایز از تروریسم است:

۱. تروریسم جنایی: متضمن استفاده از ترور برای جلب منفعت مادی یا روانی است.

۲. تروریسم ایدئولوژیک: نوعی تلاش برای تغییر قدرت سیاسی حاکم است.

۳. تروریسم ملت‌گرایانه: متفاوت با تروریسم ایدئولوژیک است و وجه مشخصه آن نوعی فعالیت تروریستی است که از منافع یک گروه قومی یا ملی قطع نظر از ایدئولوژی سیاسی آن پشتیبانی می‌کند.

۴. تروریسم دولتی: هنگامی رخ می‌دهد که نظام‌های حاکم در روابط بین‌المللی خارج از تشریفات دیپلماتیک تثبیت شده، خشونت به کار می‌برند یا تهدید به استفاده از آن می‌نمایند.

۵. تروریسم انقلابی: هدف این نوع تروریسم براندازی دولتمردان موجود و جایگزین ساختن آنها با رهبران سیاسی‌ای است که همان نظرات تروریست‌ها را دارند (White, 1991: 148).

باتوجه به فرآیند توسعه روزافزون فناوری‌های نوین و عرصه‌های متنوع علمی و جهانی شدن آن، تروریست‌ها که اینک عملیات خود را در هر نقطه از جهان و در سطح فراملی پی می‌گیرند از دست آوردها و پی آمدهای جهانی شدن برخوردارند (رک. ضیایی پرور، ۱۳۸۴: ۲۸-۲۴ و Walter, www.icr.com)

جداول زیر ماهیت تروریسم را در قاره‌های مختلف جهان نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. گونه‌شناسی تروریست‌ها در کشورهای آسیایی و اقیانوسیه

ماهیت تروریسم	نام کشورها
۱. خفیف	جمهوری آذربایجان، ارمنستان، ترکمنستان، بوتان، مغولستان، ویتنام، کره شمالی، گینه‌نو، نیوزیلند
۲. تحت کنترل	سوریه، عمان، قزاقستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان، چین، لائوس، ماکائو، کره جنوبی، ژاپن
۳. قابل توجه	قطر، میانمار، تایلند، کامبوج، مالزی، مغرب، استرالیا
۴. شدید	کویت، یمن، ترکیه، بنگلادش، فیلیپین، سوماترا
۵. خشونت آمیز	بنگلادش، نپال، هندوستان، پاکستان، افغانستان، عربستان سعودی، عراق، اردن، لبنان، اسرائیل
۶. ضد اخلاقی	گرجستان
۷. ملی‌گرایی	ترکیه، گرجستان، آذربایجان، روسیه، ازبکستان، تاجیکستان، افغانستان، پاکستان، هندوستان، بنگلادش، چین، میانمار، تایلند، لائوس، اندونزی
۸. بنیادگرایی اسلامی	ترکیه، اردن، لبنان، فلسطین، عراق، عربستان سعودی، یمن، قطر، امارات متحده عربی، ازبکستان، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، افغانستان، پاکستان، هندوستان، بنگلادش، چین، تایلند، مالزی، بروئی، اندونزی، فیلیپین، ژاپن، استرالیا
۹. نفع شخصی	نیوزیلند، استرالیا
۱۰. کمونیستی	هندوستان، بنگلادش، نپال، ژاپن، فیلیپین
۱۱. جنایات سازمان یافته مواد مخدر	ایران، قزاقستان، چین، کامبوج، لائوس، تایلند، تایوان
۱۲. بنیادگرایی سایر ادیان	هندوستان، ژاپن
۱۳. آدم‌ربایی	یمن، ایران، عراق، گرجستان، افغانستان، پاکستان، هندوستان، بنگلادش، روسیه، چین، فیلیپین، مالزی، اندونزی، ژاپن

جدول شماره ۲. گونه‌شناسی تروریست‌ها در کشورهای اروپایی

ماهیت تروریسم	نام کشورها
۱. خفیف	نروژ، سوئد، فنلاند، لیتوانی، لتونی، بلاروس، اوکراین، رومانی، اسلواکی، اتریش، مجارستان، سوئیس، اسلونی
۲. تحت کنترل	استونی، دانمارک، لهستان، جمهوری چک، مولداوی، ایرلند، کرواسی، پرتغال، آلبانی
۳. قابل توجه	انگلستان، هلند، بلژیک، فرانسه، آلمان، موناکو، آندورا، اسپانیا، صربستان، بوسنی و هرزگوین، ایتالیا، یونان، قبرس
۴. شدید	روسیه
۵. خشونت‌آمیز	
۶. ضد اخلاقی	آلمان، سوئیس، فرانسه، بلژیک، صربستان، ایتالیا، هلند
۷. ملی‌گرایی	انگلستان، ایرلند، فرانسه، صربستان، اسپانیا، بوسنی
۸. بنیادگرایی اسلامی	هلند، آلمان، بلژیک، فرانسه، لهستان، استونی، جمهوری چک، یونان، ایتالیا، بوسنی
۹. نفع شخصی	سوئد، دانمارک، هلند، انگلستان، آلمان، سوئیس
۱۰. کمونیستی	یونان، ایتالیا
۱۱. جنایات سازمان یافته مواد مخدر	استونی، لیتوانی، بلاروس، اوکراین، مولداوی، لهستان، صربستان، بوسنی، هلند، اتریش، ایرلند
۱۲. بنیادگرایی سایر ادیان	
۱۳. آدم‌ربایی	اوکراین، جمهوری چک، اسپانیا

جدول شماره ۳. گونه‌شناسی تروریست‌ها در کشورهای آفریقایی

ماهیت تروریسم	نام کشورها
۱. خفیف	لیبی، کامرون، آفریقای مرکزی، گابن، زامبیا، نامیبیا، بوتسوانا، لسوتو
۲. تحت کنترل	نیجر، چاد، کنگو، رواندا، زیمبابوه، اریتره
۳. قابل توجه	تونس، نیجر، لیبیا، سیرالئون، آفریقای جنوبی، آنگولا، کنگو (زئیر)، تانزانیا، کنیا، اتیوپی، سودان، مصر، جیبوتی
۴. شدید	الجزایر، اوگاندا، بروندي
۵. خشونت‌آمیز	سومالی
۶. ضد اخلاقی	آفریقای جنوبی
۷. ملی‌گرای	گینه، سیرالئون، لیبیا، ساحل عاج، گینه بیسائو، نیجر، مالی، چاد، سودان، کنگو (زئیر)، کنگو، آفریقای مرکزی، آنگولا، اتیوپی، مصر، سومالی، اریتره، ماداگاسکار
۸. بنیادگرایی اسلامی	سنگال، مالی، موریتانی، نیجر، چاد، لیبی، الجزایر، مصر، سودان، اریتره، سومالی، اتیوپی، آفریقای مرکزی، نیجریه، کنیا، تانزانیا، کومور
۹. نفع شخصی	
۱۰. کمونیستی	آنگولا
۱۱. جنایات سازمان یافته مواد مخدر	نیجریه، مغرب
۱۲. بنیادگرایی سایر	اوگاندا
۱۳. آدم‌ربایی	الجزایر، نیجریه، لیبیا، سودان، سومالی، آفریقای جنوبی

جدول شماره ۴. گونه‌شناسی تروریست‌ها در کشورهای آمریکایی

ماهیت تروریسم	نام کشورها
۱. خفیف	کوبا، دومینیکن، بلیز، نیکاراگوئه، کاستاریکا، گویان، سورینام، گویان فرانسه، اروگوئه
۲. تحت کنترل	کانادا، مکزیک، گواتمالا، هندوراس، پاناما، اکوادور، پرو، برزیل، بولیوی، پاراگوئه، آرژانتین، شیلی
۳. قابل توجه	آلاسکا، ایالات متحده آمریکا، ونزوئلا
۴. شدید	
۵. خشونت‌آمیز	کلمبیا
۶. ضد اخلاقی	ایالات متحده آمریکا، گواتمالا، السالوادور، کلمبیا
۷. ملی‌گرایی	هائیتی
۸. بنیادگرایی اسلامی	کانادا، ایالات متحده آمریکا، مکزیک، گواتمالا، برزیل، پاراگوئه، آرژانتین
۹. نفع شخصی	کانادا، ایالات متحده آمریکا، ونزوئلا، آرژانتین، شیلی
۱۰. کمونیستی	ونزوئلا، دومینیکن، کلمبیا، اکوادور، پرو، برزیل، پاراگوئه، آرژانتین، شیلی
۱۱. جنایات سازمان یافته مواد مخدر	مکزیک، گواتمالا، هندوراس، جامائیکا، دومینیکن، ترینیداد و توباگو، ونزوئلا، کلمبیا، پرو، برزیل، بولیوی، پاراگوئه، آرژانتین
۱۲. بنیادگرایی سایر ادیان	ایالات متحده آمریکا
۱۳. آدم‌ربایی	ایالات متحده آمریکا، مکزیک، گواتمالا، السالوادور، کاستاریکا، پاناما، کلمبیا، ونزوئلا، برزیل، پرو، بولیوی، پاراگوئه، آرژانتین

۳. اقدامات سازمان ملل

سازمان ملل متحد از مدت‌ها قبل، مرکز تلاش‌های بین‌المللی برای توسعه سیاست مشترک همکاری میان دولت‌ها جهت ممانعت و مقابله با تروریسم بوده است. کنوانسیون‌های متعدد ضد تروریسم سازمان ملل متحد، پایه‌های هنجاری مهمی را بنا گذاشته است. اقدامات سازمان ملل متحد در مبارزه با تروریسم را می‌توان در دو بخش مجمع عمومی و شورای امنیت مورد بررسی قرار داد.

۳-۱. مجمع عمومی

مجمع عمومی، کمیته موقت تروریسم^۱ را در سال ۱۹۷۲ ایجاد کرد. بحث‌های اولیه آن روشن نمود که گروه‌انگیزی، هواپیماریایی، خرابکاری، آدم‌کشی، تهدید، ارباب، بمب‌گذاری یا تیواندازی کور، اقدامات تروریستی می‌باشند (طیب، ۱۳۸۴: ۳۰۴). اما پس از حملات تروریستی یازده سپتامبر موضوع تروریسم اهمیت خاصی پیدا کرد. به همین دلیل مجمع عمومی با صدور قطعنامه شماره ۵۶/۱ ضمن محکوم کردن حملات تروریستی به آمریکا، خواستار همکاری بین‌المللی برای دستگیری و مجازات عوامل و سازمان‌دهندگان حملات تروریستی به آمریکا و همچنین جلوگیری از اقدامات تروریستی و ریشه‌کنی تروریسم در عرصه بین‌المللی شد. این قطعنامه همچنین، حامیان و پرورش‌دهندگان آن را مسؤول شناخت. صدور این قطعنامه تنها اقدام عملی است که این مجمع پس از یازده سپتامبر انجام داده است (سنبلی، ۱۳۸۰: ۱۳۶-۱۳۵).

۳-۲. شورای امنیت

براساس توجه مجمع عمومی به مسأله تروریسم، شورای امنیت برخی موضوعات مشخص را که مفاهیم تروریسم در آنها نقش داشته در دستور کار خود قرار داده است.

قطعنامه‌های شورای امنیت در مورد تروریسم به دو دسته تقسیم می‌شوند:

قطعنامه‌های خاص به حادثه تروریستی مشخصی اشاره دارند و قطعنامه‌های عام به تروریسم به طور کلی می‌پردازند.

پس از یازده سپتامبر، شورا دو قطعنامه ۱۳۶۸ و ۱۳۷۳ را صادر کرده است که در قطعنامه ۱۳۶۸ ضمن محکوم کردن حملات تروریستی به آمریکا، در بند نخست، آن را تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی دانسته و دفاع فردی و جمعی از خود را برای آمریکا به رسمیت می‌شناسد. در بند دوم، می‌خواهد تمامی دولت‌ها با همکاری یکدیگر عاملان، سازمان‌دهندگان و حامیان این حملات را تسلیم عدالت کنند. در بند سوم، تأکید شده تمام کسانی که به عاملان، سازمان‌دهندگان و حامیان این‌گونه اقدامات کمک مالی و از آنها حمایت کرده باشند نیز مسؤول شناخته خواهند شد. در بند چهارم، از جامعه بین‌المللی خواسته شده تا بر تلاش‌های خود برای پیشگیری از اقدامات تروریستی با همکاری و اجرای کامل کنوانسیون‌های بین‌المللی ضد تروریستی شورای امنیت بیفزایند.

قطعنامه ۱۳۷۳، مواد گسترش‌یافته قطعنامه ۱۳۶۸ است که نکته‌های جدید و متعددی را نیز در بر می‌گیرد که عبارتند از:

۱. تأکید بر نیاز به مبارزه با اقدامات تروریستی که صلح و امنیت بین‌المللی را به هر طریقی و با هر وسیله‌ای به خطر می‌اندازد؛
۲. ابراز نگرانی از گسترش اقدامات تروریستی ناشی از عدم تساهل یا افراطی‌گری در مناطق مختلف جهان؛
۳. درخواست از تمامی دولت‌ها برای آنکه فوراً به‌منظور پیشگیری و منع اقدامات تروریستی به همکاری با هم بپردازند؛

۴. درخواست از دولت‌ها تا در تکمیل همکاری بین‌المللی در قلمرو خود نیز، اقدامات لازم را برای جلوگیری از کسب‌آمدگی و تأمین مالی برای این‌گونه اقدامات انجام دهند (سیفی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۱۲).

۴. تأثیر تروریسم بر ژئوپلیتیک دولت‌ها

در دوران جنگ سرد، کشورهای جهان تهدید را در ژئوپلیتیک خود، تهدید از طریق موشک‌های دوربرد و تسلیحات نظامی به مرزهای یکدیگر می‌دانستند، اما حملات یازده سپتامبر ۲۰۰۱ نشان داد که دولت‌ها با چالش ژئوپلیتیکی جدیدی روبه‌رو می‌باشند که برخلاف فکر طراحان استراتژی جهان، در آن نه از سلاح‌های پیشرفته استفاده می‌شود و نه اینکه دولت‌ها عامل آنها می‌باشند. به نظر می‌رسد که هیچ‌کس از تهدیدهای تروریست‌ها در امان نباشد؛ چرا که، یک چمدان یا یک کانتینر کشتی ممکن است همانند یک موشک دوربرد باشد و مجری این کار ممکن است نه یک کشور بلکه یک بازیگر غیردولتی تروریستی باشد. علاوه بر این، این حملات ممکن است فراتر از اقدامات تروریستی معمولی که همه با آن آشنایی کامل دارند، باشد (خلیلزاد و لسر، ۱۳۷۹: ۴۰-۳۹). بنابراین، دفاع کشورها در برابر این نوع دشمنان چالش جدید ژئوپلیتیکی محسوب می‌شود. در این راستا، شناسایی این‌گونه دشمنان برای دولت‌ها بسیار دشوار می‌باشد. چنانچه سیستم‌های اطلاعاتی جهان و نظام‌های بین‌المللی کنترل مثلاً آکه‌لن^۱، نتوانستند وقوع چنین حادثه‌ای را پیش‌بینی کنند؛ حتی با اینکه شبکه تروریست القاعده ناشناس نبود (چامسکی، ۱۳۸۳: ۳۳-۳۲).

اکنون ماهیت گروه‌های تروریستی و ابزار و شیوه‌های اقدام آنها در حال دگرگونی و پیچیده شدن است. سلسله‌مراتب و سازمان آنها نسبت به گذشته تغییر کرده و فناوری اطلاعات و ارتباطات زمینه‌هایی را فراهم آورده است که آنها می‌توانند ضمن پراکندگی در سطح جهان و ناشناخته ماندن، ارتباطات و سازماندهی به مراتب، بهتری داشته باشند. بنابراین، کشورها برای مقابله با تروریسم استراتژی خود را براساس چهار شیوه زیر تدوین می‌کنند:

۱. پیشگیری: که سعی بر جلوگیری از وقوع هرگونه اقدام تروریستی دارد؛

۱. Echelon: یک سیستم مهم و اطلاعاتی کنترل در اروپا (از نظر لغوی آرایش بلکانی).

۲. پیگیری: که سعی بر کاهش خطرات ناشی از تروریسم به وسیله خنثی کردن عملکرد تروریست‌ها دارد؛

۳. حفاظت: که سعی بر حفاظت از کشور و به خصوص نقاط آسیب‌پذیر دارد؛

۴. آماده‌سازی: که سعی بر تجهیز کشور در برابر اقدامات تروریست‌ها دارد
(HMG^۱, 2006: 1-2).

نتیجه‌گیری

باتوجه به مطالب ارائه‌شده در مقاله حاضر می‌توان گفت که تروریسم همواره در جهان وجود داشته و در چند سال اخیر شدت یافته است. با این وجود، در مورد تعریف آن هنوز اتفاق‌نظری وجود ندارد؛ گرچه اکنون، هیچ کشوری در جهان از پیامدهای آن در امان نمی‌باشد و به‌رغم اقدامات سازمان ملل متحد و دولت‌ها در مبارزه و کنترل تروریسم با افزایش روزافزون و گونه‌های جدید آن که مجهز به سلاح‌های کشتار جمعی WMD^۲ هستند مواجه می‌باشیم که اکنون این موضوع چالش ژئوپلیتیکی نوین کشورها را به خود معطوف ساخته و اقدامات سازمان ملل و دولت‌ها نیز در مورد کنترل و ریشه‌کن کردن تروریسم تا به حال کارساز نبوده است.

منابع و مأخذ

۱. جامسکی، نوآم (۱۳۸۳)، «یازده سپتامبر»، ترجمه: ضیاء خسرو شاهی، انتشارات درسا.
 ۲. حجت‌زاده، عبدالحسین (۱۳۸۴)، «تروریسم: مفاهیم، اقدامات و راه‌های بیرون‌رفت جمهوری اسلامی ایران از آن»، ماهنامه نگاه، سال پنجم، شماره ۴۹، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
 ۳. خلیل‌زاد، زالمی و بیان لسر (۱۳۷۹)، «استراتژی برای قرن بیست‌ویکم»، ترجمه: مرکز تحقیقات و بررسی‌ها، نشر آمن.
 ۴. سنبلی، نبی (۱۳۸۰)، «بررسی عملکرد سازمان ملل در زمینه مقابله با تروریسم»، فصلنامه سیاست خارجی، زمستان.
 ۵. سیفی‌نژاد، افشار (۱۳۸۲)، «تروریسم چالش جدید امنیت جهانی»، ماهنامه نگاه، سال چهارم، شماره ۴۲، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
 ۶. ضیایی‌پرور، حمید (۱۳۸۴)، «جنگ نرم ۱: ویژه جنگ رایانده‌ای»، ابرار معاصر تهران.
 ۷. طیب، علیرضا (۱۳۸۴)، «تروریسم تاریخ، جامعه‌شناسی، گفتمان، حقوق»، نشر نی.
 ۸. واعظی، حسن (۱۳۸۳)، «تروریسم: ریشه‌یابی تروریسم و اهداف آمریکا از لشکرکشی به جهان اسلام»، انتشارات سروش.
9. 2005 Terrorism Risk Map, at: www.terrorisui.co.uk
10. [http://www. September 11 news.com/ historical books.Htm](http://www.September11news.com/historicalbooks.Htm).
11. HMG (2006), "Countering International Terrorism: The UK's Strategy".
12. Walter, Laqueur, "Postmodern Terrorism", www.icr.com.
13. Webster, Martin & Inc. (1986), Webster's Third New International Dictionary, Massachusetts.
14. White, Jonathan. R. (1991), "Terrorism: An Introduction", Pacific Grove CA: Brooks /Cole.
15. U. N. (2005), " A More Secure World: Our Shared Responsibility", New York.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی